

CONCHA GYŐZŐ SZELLEMI VALÓSÁGA

VASAS Tamás: *Az állam szellemi valósága. Concha Győző és a hagyomány.*
Gondolat, Budapest, 2023. 209 oldal, 4500 Ft

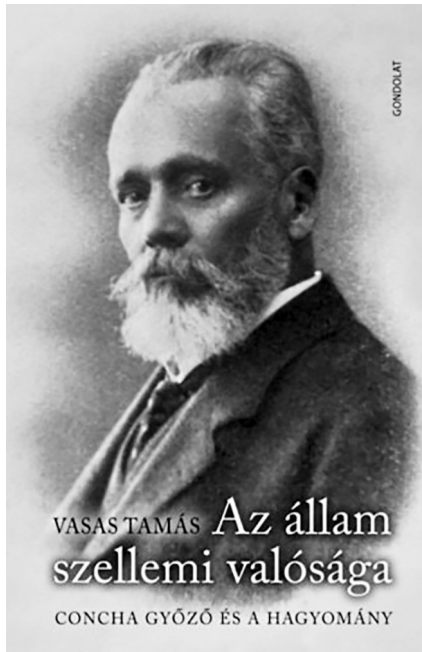
A magyar államtudomány képzeletbeli panteonjában számos ismert és kevésbé ismert figura foglalhatna helyet. Concha Győző (1846–1933), aki hosszúra nyúlt, négy közjogi rendszert is átfogó tudományos munkásságával a hazai állam- és közjogtudomány valóságos *doyen*-jévé küzdötte fel magát, kétségtelenül az előbbi, ti. az ismert, sőt elismert alakok tárházát gyarapítaná. A tudományos pályafutását tekintve főként a dualizmusban és a Horthy-rendszerben alkotó Concháról az impozáns hagyaték ellenére sokáig mégsem született az életművét a maga teljességében ismertető, monografikus jellegű írásmű. A számos tanulmány, könyvrészlet, recenzió és laudáció után ezért is örömteli, hogy Vasas Tamás tavaly megjelent könyve e hiátust is pótolni igyekezett.

Vasas monográfiája – a prólógust és az epilógust nem számítva – négy nagy tematikus egységre bontható. Az első fejezetben Concha életútjának epizódyszerű felvázolását követően a szerző az uralkodó eszmék Concha életművében játszott szerepét vizsgálja, már e ponton is kiemelve, hogy a Concháról általában elterjedt felfogást – ti. az állam- és jogtudást teljességgel a konzervativizmus mellé cövekelő sőt a hazai konzervatív hagyományhoz ezer szálon kötő attitűdöt – árnyalni szükséges. Elismerve annak létjogosultságát, hogy Concha néhány ponton valóban kapcsolódik a szabadelvűségi korai, mára inkább a konzervatív világképbe beépült világlátásához, meglátásom szerint hagyatékából legfeljebb annyi vonható le konzekvencia gyanánt, hogy tudós emberfőként és a széles körű hazai és nemzetközi szakirodalmi bázis ismerőjeként nem skatulyázható be egyetlen uralkodó eszme rekeszébe sem. Concha konzervativizmus iránti – korántsem rigorózus szempontok szerinti – elköteleződése ezzel együtt is fontos, ha

nem egyenesen központi karakterjegye marad munkásságának. Az első fejezetben igyekszik is a szerző tisztázni a Conchával összefüggő alapvető fogalmi hálót, kifejtve a közigazgatási joggal, az alkotmányjoggal, a nemzetközi joggal, valamint a rendszertudományával kapcsolatos conchai felfogás elemi tudnivalóit.

A második fejezet a Concha fő művének számító *Politika* első kötetét, az *Alkotmánytant* veszi górcső alá, s a conchai államelmélet egészét igyekszik közérthető módon, összefoglaló jelleggel kibontani. Már e fejezet elején leszögezi, hogy az „állam mint személyiség” Concha elméletének egyik originális és centrális jelentőségű komponense. Helyes meglátás, hogy az individuuum Concha interpretálásában egy „önmagában különálló, független, mégis a közösségbe tagozódott lény”, s az egyén önnön kibontakoztatásáért zajló küzdelme pusztán akkor lehet valóban a siker reményével kecsegtető, ha mindezzel a népi, nemzeti, társadalmi közeg felemelkedéséhez is hozzájárul a maga eszközeivel. Vasas kiváló stiláris eszközök révén varázsolja elénk az államkeletkezés, a hatalom, az állami személyiség és szuverenitás, az államhatalmak kapcsolati hálója és az állami önkorlátozás monumentális conchai építményét,

oda konkludálva, hogy az alkotmány a conchai felfogásban minden államhatalmi működés esszenciális alapjellege, „az állam formális valósága” és „empirikusan érzékelhető alakiséga”. Szerzői monográfiáról lévén szó, indokolt lett volna a Conchától származó konkrét szöveghelyek gyakoribb szerepeltetése, ezért nagy kár, hogy Vasas a valóban cirkalmas, időnként komoly fejtorést kiváltó conchai retorikai bravúrokba mindössze egyetlen lakonikus, tudományos berkekben egyébként szállóigévé vált idézet erejéig (*minden nemzet alkotmánya annyit ér, amennyit közigazgatása megvalósítani*

bír) enged bepillantást, s ezt a lehetőséget is csak a monográfia vége felé biztosítja. Ekként a conchai tudományos *corpusszal* kapcsolatban mindössze Vasas Tamás precízen megszerkesztett, néhol azonban túlságosan is cizellált modorban megnyilvánuló tolmácsolására hagyatkozhat az olvasó.

A harmadik fejezet Concha *Politikája* második kötetének államelméleti sajátosságait veszi górcső alá, kimutatva, hogy Concha közigazgatástudománnyal kapcsolatos nézetei is inkább állambölcseleti-államtani köntösbe bújtatva jelennek meg a *Közigazgatástan* hasábjain, a magyar organikus állameszme és Lorenz von Stein vagy éppen Rudolf von Gneist tanai mellett főként a hegeli idealizmus állameszméjétől inspirálva. Conchát számos kortársa kritizálta a *Közigazgatástan* állítólagos gyakorlati szikársága miatt, azonban Vasas **korrekt módon kifejtve bizonyítja, hogy Concha felfogása sikerrel illeszthető be a magyar állam- és közigazgatástudomány kiemelkedő alkotásainak sorába.** Relatív hosszú taglalja e körben a közigazgatási „tagosulás” (hozzávetőleg: az államigazgatás különböző feladatainak megosztása), a közigazgatási funkció és a közigazgatási kereset jogintézményének kérdésköreit. A közigazgatás tulajdonképpen az állam szervezett cselekvéseként, karakteres magatartásaként értelmezhető, vonja le a később nagy pályáivet bejáró „cselekvő állam” e korai terminológiai megjelenésével járó konklúziót szerzőnk.

A negyedik fejezet Concha Győző hazai munkásságának recepcióját tárja elénk, meggyőző és kiterjedt kutatói munkáról téve tanúbizonyságot. Concha recepciója már élete folyamán megkezdődött, s a dualizmus keretei között is komoly polémiát váltott ki például a jogtudor eszmevilágának empirikus hozadékát, gyakorlati jogéletre levonható következtetéseit illetően. Conchának szép számmal akadtak tehát bírálói, szerencsés módon azonban nem kevés pártolót, támogatót, sőt epigont is fel tudott mutatni. (Egyik legkiválóbb tanítványa, Krisztics Sándor még a *Politika* 1931-ben kelt példányát is neki ajánlotta.) A Horthy-rendszer fennállásának első 13 esztendejét maga Concha is megélte, így főként az 1933-as évre tekinthetünk egyfajta cezúraként, amikor is Concha halálát követően került új megvilágításba a mester hagyatéka. Elhunytát követően egyre nagyobb nimbusz kezdte övezni tevékenységét, azonban, ahogy Közép- és Kelet-Európában a paradigmaváltásokban igencsak bővelkedő „rövid 20. században” lenni szokott, 1945 után máris újabb fordulat állt be, így „burzsoá” állam- és jogbölcselekként legfeljebb a jóindulatú elhallgatás és a rosszindulatú presztízsröm-

bolás közötti vékony határmezsgyén mozogva beszélhetünk a conchai tézisek recepciójáról. Vasas minden, ezzel összefüggésben papírra vetett szavával maximálisan egyet lehet érteni; őt idézve: „Államelméletének vizsgálatát a kor oktrojált ideológiai szempontjait kritikátlanul kielégíteni törekvő tudósok teljes mértékben alárendelik az államszocialista bölcselettel egybeolvadt állami és politikai követelések diktálta tudományos szemlélet valóságtorzító álinterpretációjának.” Conchát csak a rendszerváltozást követően rehabilitálták, azóta szép számmal jelennek meg róla a teóriáját kifejezetten a „tudomány mint hivatás” eszméjével konform módon elemző, azt objektív ismérvek szerint méltató vagy éppen kritikával illető művek.

Munkája összefoglalásaként Vasas megjegyzi, hogy az államszemélyiség elmélete, a cselekvő állam koncepciója, a nemzetállamiság primátusának elismerése mellett „az egész emberiség megvalósítása érdekében szerveződő állam” tételének kifejtése, valamint az organikus állameszme új fundamentumokra helyezése révén Concha *sui generis* ember- és világképpel rendelkező politikai filozófus képében jelenik meg előttünk, aki mindenkor a humánus, etikus, a jó értékek előmozdításán munkálkodó s ekként némiképp idealista tudósként tette le névjegyét az államtudomány asztalára. Vasas monográfiája összességében véve grandiózus feldolgozásnak mondható. Fő hiányossága – amint arra már fentebb is utaltam –, hogy kevésbé enged bepillantást a szövevényes conchai szöveghelyek gondolatébresztő világába, hiszen egyáltalán nem törekszik a vizsgált tudós retorikai fordulatainak akárcsak villanásszerű felmutatására. A másik problémát a Conchával kapcsolatos nagyszámú szekunder irodalom – egyébként érthető – enumerációján túl a testidegen szerzők gondolatainál való relatív hosszú elidőzésben látom (ennek egyik eklatáns példája, amikor a szerző Concha állami önkorlátozásról vallott doktrínáját fürkészve, rabulisztikus átmenettel hirtelen Tamás Gáspár Miklós közjófogalmának taglalásához jut el). Ennél talán szerencsésebb és plasztikusabb lett volna, ha Concha publicisztikáját vagy néhány, a monográfiában szinte csak említés szintjén előforduló, Concha Győző által jegyzett könyvet elemzett volna a tőle megszokott, tudományos szempontból is helytálló alapoossággal. A munka óriási érdeme ugyanakkor, hogy a hazai állam- és jogtudományi közösség nagy adósságát törlesztve végre önálló kötetben analizálja Concha államról, jogról és társadalomról vallott gondolatait, mindezt kifogástalan, szabatos, ugyanakkor közérthető stílusban tálalva az államelmélet iránt érdeklődő publikum asztalára.

PONGRÁCZ ALEX